

Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Giriş Kararlarını Etkileyen Faktörler ve 2017 Sonrası Sistemde Yapılan Düzenlemeler*

Hakan ULUÇAY¹, İstem Köymen KESER², İpek DEVECİ KOCAKOÇ³

ÖZET

Türkiye’de 2001 tarihinde yürürlüğe giren Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu’nda bireysel emeklilik sistemine katılımı arttırmak amacıyla belirli aralıklarla yeni düzenlemeler yapılmaktadır. 2013 yılından itibaren devlet katkısı getirilmiş ve 2017 yılından itibaren de otomatik katılım devreye girmiştir. Bununla birlikte katılım halen dünya standartlarının çok altında kalmaktadır. Bu çalışmada 2017 sonrası sisteme katılımı arttırmak için yapılan düzenlemelerin incelenmesi ve bunun yanında bireylerin sisteme katılma ve katılmama sebeplerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, bireylerin sisteme giriş kararlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesinde birebir görüşme yönteminden yararlanılmıştır. Tüm yığını temsil etmesi bakımından bu görüşmeler farklı illerden farklı demografik özelliklere sahip bireylerle gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda; bireysel emeklilik sistemine katılma sebebinin öncelikli olarak, gelecek için uzun süreli birikim yapma isteği olduğu görülmüştür. Bireysel emeklilik sistemine dahil olan bireylerden büyük çoğunluğu emekli oluncaya kadar sistemde kalmayı düşünmekte, yaklaşık yarısı için ise sisteme girişte devlet katkı payının etkisi olduğu görülmektedir. Bireylerin geliri arttıkça, bireysel emeklilik sistemine daha çok dahil olmakta, ayrıca bireysel emeklilik sistemine dahil olan bireylerden özellikle evlilerin sistemde uzun süre kalmak istediği görülmektedir. BES’e dahil olmama sebepleri arasında ise en çok öne çıkan beklenildiği gibi gelir yetersizliği ve sisteme olan güvensizliktir.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Emeklilik Sistemi, Otomatik Katılım, Gönüllü Katılım, Birebir Görüşme Yöntemi, Ki-Kare Bağımsızlık Testleri

Factors Affecting Participation Decision in the Private Pension System in Turkey and System Regulations After 2017

ABSTRACT

The Individual Pension Savings and Investment System Law in Turkey entered into force in 2001. In order to increase the participation in the pension system, new regulations are scheduled at regular intervals. Since 2013, state contribution has been introduced and since 2017, automatic participation has been activated. However, participation is still far below world standards. In this study, it is aimed to examine the arrangements made to increase the participation in the system after 2017, as well as to determine the reasons for the participation and disagreement of individuals in the system. In this research, one-to-one interview method was used to determine the factors affecting the individuals' entry decisions. In order to represent the whole population, these interviews were conducted with individuals with different demographic characteristics from different provinces.

As a result of the research; The reason for joining the private pension system is primarily the desire to make long-term savings for the future. The majority of the individuals who are included in the private pension system are expected to remain in the system until they retire, and it is seen that the government contribution is effective for approximately half of them. As the income of individuals increases, they become more involved in the private pension system and it is seen that the individuals who are included in the private pension system want to stay in the system for a long time. Among the reasons for not being included in the private pension system, the most

¹Bilim Uzmanı, Sigorta Uzmanı, Hakan Uluçay, ulucay@hotmail.com

²Doç. Dr. ,Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, istem.koymen@deu.edu.tr

³Prof.Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi , ipek.deveci@deu.edu.tr

* Çalışmada Hakan Uluçay’ın 02.04.2018 tarihinde savunulan “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Giriş Kararlarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma” isimli yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

prominent one is the lack of income and distrust against the system as expected.

Keywords: Private Pension System, Automatic Participation, Voluntary Participation, Government Contribution, One-to-One Interview Method, Chi-Square Independence Tests

1. Giriş

Tüm dünyada devletler, sosyal devlet ilkesi ile her bireyi asgari bir hayat seviyesinde yaşatmayı amaçlarlar. Bu nedenle, bireyleri çalışma hayatında ve çalışma hayatı bitip emeklilik hayatına geçtiklerinde de gerekli refah seviyesinde yaşatmak için “Sosyal Güvenlik Kurumları” oluşturulmuştur.

1990’lı yıllarda dünyada sosyal güvenlik sistemlerinin düştüğü finansal kriz Türkiye’de de ağır bir şekilde hissedilmiştir. Devletler kendi sosyal güvenlik sistemlerini gözden geçirmişler, mevcut zorunlu kamu güvenlik sistemine ek olarak tamamlayıcı bir özel fonlama sistemi getirmişlerdir.

İlk olarak 28.03.2001 tarihinde kabul edilen 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile “Gönüllü Bireysel Emeklilik” sistemi tercih edilmiştir. Bu sistem ile bireyler kendi istekleri ile ödeme tutarını ve şeklini seçerek sisteme dahil olmaktadır. 2013 yılına kadar devam eden sistem bireysel katılım adedi ve fon tutarı bakımından başarılı olmakla birlikte bireysel emeklilik fonlarının Gayri Safi Milli Hasılaya oranı dünya geneline hatta gelişmekte olan ülkelere göre bile son derece düşük kalmıştır.

2013 yılında, bireysel tasarruf oranını arttırmak amacıyla bireylerin yatırdığı her meblağ için devletin %25 katkı yapması üzerine düzenleme yapılmıştır. Bu yeni teşvik sistemi daha ziyade devlet katkısı ayağı ile gündeme gelmiştir. Devlet katkısı katılımcının ödemiş olduğu tutara ilave olarak %25’lik bir tutarın da devlet tarafından sisteme yatırılması şeklinde özetlenebilir. Yeni teşvik sisteminin kanuni alt yapısı 13.06.2012 tarih 6327 sayılı Kanun ile getirilmiştir. Bu kanun ile 4632 sayılı Kanun’da ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nda çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bu kanun yanında sistemin uygulanmasına ilişkin detaylı kurallar 29.12.2012 tarih 28512 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bireysel Emeklilik Sisteminde Devlet Katkısı Hakkında Yönetmelik ile düzenlenmiştir (Büyükkara ve Balcı, 2014: 7). Bu durum, bireysel tasarruflara ve BES’e çok katkı sağlamasına rağmen istenilen tasarruf oranlarına ulaşamamıştır. Bu sebeple 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu’nun 01.01.2017 tarihinde yürürlüğe giren otomatik katılıma ilişkin hükümleri uyarınca, işverenler çalışanlarını Otomatik Katılım Sistemine dahil etmekle yükümlü hale gelmiştir. Bu durumda kamu veya özel işyerinde çalışan, 45 yaş altındaki her birey “otomatik” olarak BES’e dahil edilmek zorundadır. Fakat birey isterse 2 ay içinde sistemden cayma hakkına da sahiptir.

Bu çalışmada “Gönüllü Katılım” ile bireylerin sisteme giriş kararlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır ve ayrıca devletin 2017 yılından itibaren katılımı arttırmak amacıyla yaptığı son düzenlemeler de incelenmiştir. Bunun yanı sıra, sisteme dahil olmayanların veya olmak istemeyenlerin dahil olmama nedenleri de incelenmiştir. Araştırma için başta bireysel emeklilik katılım sayısının en yoğun olduğu iller olmak üzere çeşitli illerde 258 kişi ile birebir görüşme yöntemi ile görüşülmüş ve sonuçlar değerlendirilmiştir.

2. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi

BES kamu otoriteleri tarafından, cari açıkların azaltılması, kamuya kaynak sağlanması ve tasarrufların teşvik edilmesi amacıyla desteklenmesi ve geliştirilmesi gereken en öncelikli konulardan biri olarak belirlenmiştir (<https://www.tsb.org.tr/>).

Bu sisteme mikro ekonomik olarak bakıldığında amacı, aktif çalışma dönemindeki bireyleri tasarrufa yöneltmek, emeklilik döneminde sosyal yaşam standardını arttırmak, gelecek ile ilgili kaygıları azaltmak şeklinde özetlenebilir. Makroekonomik olarak ise, tasarruf oranlarının artırılarak, ekonomiye uzun dönemli kaynak yaratmak, bireylerin tasarrufları ile oluşan kaynakları sermaye piyasalarına aktarmak ve bu şekilde yeni yatırım alanları yaratmak, böylece sermaye piyasalarının etkinliğini arttırmak şeklinde özetlenebilmektedir.

Sosyal güvenliğin gelişimine bakıldığında en önemli kırılma noktalarından biri liberal ekonomik anlayışın ortaya çıktığı günden beri var olan küreselleşme anlayışının özellikle 1980'li yıllarda hız kazanmış ve Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle bütün dünyayı saran bir politika haline dönüşmüş olmasıdır. Etkileri ilk başlarda belirli ülkelerde özelleştirme furyaları ile görülse de günümüzde ailelerin yaşamları içerisinde bile hissedilir olmuştur (İlgin Uyar, 2011: 34).

Özel emeklilik sistemi geliştirmekte olan ekonomilerde ilk olarak Şili'de 1980 yılında hayata geçirilmiştir. Bunu yaklaşık 10 yıl süre sonra Peru takip etmiştir. Diğer Latin Amerika ülkelerinde ve Avrupa'da, Polonya'da uygulamaya konulan fon sistemlerinde referans olarak Şili ve Peru modeli esas alınmıştır. Ülkeden ülkeye uygulama olarak farklılık gösteren BES sürekli olarak çağın gerekleri doğrultusunda kendisini yenilemiştir (Elkatmış, 2012: 82).

Oluşturulan BES ile tasarruf sahiplerinden elde edilen uzun vadeli fonlar ülkelerin sermaye piyasalarında verimli yatırımlara yönlendirilerek ekonomik gelişime katkı sunmaktadır. Bunun dışında kamunun sosyal güvenlik yükünün azaltılması, kamunun borçlanma yükünün hafifletilmesi, kişilerin tasarrufa yönlendirilmesi, finansal piyasalarda derinliğin sağlanması, çeşitli finansal araçların ortaya çıkması, düzenleyici kurumların gelişmesi, finansal sistemde tam rekabetin sağlanması, kişilerin taleplerine cevap verilmesi ve ekonomik gelişme gibi konularda olumlu yönde etki yapmaktadır (Kendir, 2014: 124).

Her toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik koşullarına bağlı olarak farklı karakteristiklere bürünen çok farklı BES'leri bulunmaktadır. Emeklilik programlarını, fonların kurum içinde ya da harici fon yöneticilerine emanet edilerek değerlendirilmesi, katılımcıların ayrıca sigortalanıp sigortalanmaması, emeklilik gelirinin satın alma gücüne göre endekslenip endekslenmemesi, katkı payının kim tarafından ödendiği, bireysel emeklilik hesabı sayısı ya da fon varlıklarının düzeyi itibarıyla sınıflandırmak mümkündür (Yıldırım, 2011: 37).

Genç ve dinamik bir nüfusa sahip olan Türkiye'de sosyal güvenlik alanında yaşanan sorunlar, gelişmiş ülkelerin aksine, demografik kaynaklı olmayıp, daha çok aktüeryal dengenin bozulması ve kurumsal yetersizlikler gibi nedenlere bağlı finansman problemleri şeklinde ortaya çıkmıştır (İşseveroğlu ve Hatunoğlu, 2012: 157).

Türkiye'de, BES'inde dahil olduğu reform çalışmaları 1999 yılından itibaren başlatılmıştır. Bir yandan mevcut kamu sosyal güvenlik sisteminin yeniden gözden geçirilmesi ve mevcut kurumların yeniden yapılandırılarak daha nitelikli bir sosyal güvenlik hizmeti verir hale getirilmesi hedeflenmiş, diğer yandan, dünyadaki genel eğilime uygun bir biçimde, kamunun sunduğu hizmetleri tamamlayıcı nitelikte ek bir takım programların sisteme entegre edilmesi amaçlanmıştır (Oktayer ve Oktayer, 2007: 55).

Türkiye'nin kendi finansmanı içinde en büyük sorunlardan birisi, diğer ülkelere göre daha düşük tasarruf oranına sahip olmasıdır. 2015 yılında Tasarruf/GSMH oranları Çin %49,2, Kore Cumhuriyeti % 35,4, Malezya % 32,4, Hindistan % 29,8 iken, Türkiye % 15,2, yeni seri hesaplamalarına göre % 24,8 dir. Bu sebeple ülkemizde "Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanun Tasarısı" ile vatandaşların emekliliğe yönelik gönüllü tasarruflarını düzenleyen bireysel emeklilik hesaplarına dayalı fonlu bir sistem oluşturulması

amaçlanmıştır (Öztürk, 2010: 55).

28.03.2001 tarihinde kabul edilen Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu 7 Nisan 2001 tarih ve 24366 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Kanun, yayım tarihinden itibaren 6 ay sonra 7 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve 27 Ekim 2003 tarihinde ilk emeklilik planlarının tasdiki ile emeklilik şirketleri faaliyete başlamıştır. (EGM, <http://www.egm.org.tr/>).

Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM)’nin görev, yetki ve sorumlulukları kanunla yeniden tanımlanmış, Müsteşarlıkça hayat ve diğer sigorta branşlarında verilecek görevlerde EGM’nin faaliyet alanına eklenmiştir. BES’in güvenli ve etkin biçimde işletilmesini sağlamak, katılımcıların hak ve menfaatlerini korumak amacıyla emeklilik şirketlerinin faaliyetleri Hazine Müsteşarlığı’nın günlük gözetim ve denetimine tabidir. Hazine Müsteşarlığı bu görevin yürütülmesini teminen Emeklilik Gözetim Merkezini (EGM) görevlendirmiştir (Demirpehlevan, 2010: 96).

BES’e giriş aşamasında, herhangi bir emeklilik yatırım fonu tercihinde bulunmamış yatırımcıların birikimleri “standart” adı verilen fonlarda değerlendirilir. Emeklilik şirketleri, emeklilik planlarında biri faizsiz yatırım araçlarına yönelik tercihte bulunan katılımcılara sunulmak üzere en fazla iki adet standart fon tanımlamaktadır (Sarıoğlu, 2016: 60).

BES’te vefat teminatı bulunmamaktadır. Ancak katılımcının sözleşme süresi içinde vefat etmesi durumunda, birikimleri, devlet katkısı ve getirilerinin tümü, varsa emeklilik sözleşmesinde belirtilen lehtarlara ya da kanuni varislerine ödenir.

Katılımcılar güvenli yatırım için daha az getiriye razı olup daha az risk içeren fonlara ağırlık verebilir veya daha fazla risk alarak daha fazla getiri sağlama ihtimali olan fonları seçebilir. Ayrıca katılımcılar fon dağılımı değişikliği hakkını kullanarak birikimlerinin dahil olduğu fonları değiştirebilirler (Çıltık, 2010: 32). Tablo 1’de 2006 yılından itibaren Hayat-Hayat Dışı Sigorta ve BES üretimi verilmektedir.

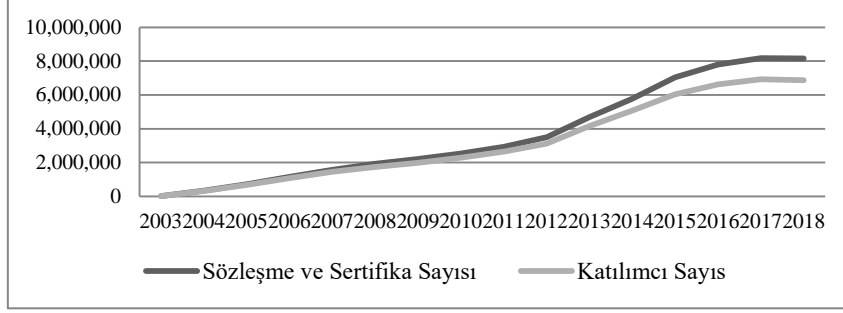
Tablo 1 :Türkiye’de Hayat-Hayat Dışı Sigorta ve Bes Üretimi (Milyon TL)

	Hayat Dışı	Hayat Emeklilik	Bireysel Emeklilik
2006	8274	1386	2815
2007	9249	1761	4566
2008	10199	1575	6373
2009	10614	1822	9097
2010	11948	2181	12012
2011	14479	2524	14330
2012	17116	2711	20346
2013	20834	3395	25146
2014	22522	3255	34793
2015	27043	3731	42979
2016	35136	5966	53409
2017	39710	6844	67579
2018	47735	6920	75835

Kaynak: <http://www.tsb.org.tr/resmi-istatistikler>

Tablo 1’deki verilere göre, 2006 yılında toplam sigorta prim üretiminin %66’sı Hayat Dışı Branş, % 23’ü BES ve % 11’i Hayat Branşından oluşmaktadır. Her geçen yıl BES oranının arttığı görülmektedir. 2018 yılı verilerinde zorunlu geçişin etkisi de görülmektedir.

BES ile kişiler aktif çalışma yaşamları süresince birikimlerini uzun vadeli yatırıma yönlendirerek emeklilik dönemlerinde ek gelir elde edebilirler (Akınar, 2007:75). BES'in özüne inildiğinde temel iki amacı ortaya çıkmaktadır: Birincisi; bireylerin yaşlılıklarında kullanmaları amacıyla güvenli bir tasarruf yapmalarına olanak sağlamak, bu tasarrufları yönlendirmek, düzenlemek ve teşvik etmektir. İkinci amacı da; bu tasarrufların güvenli bir şekilde ömür boyu emeklilik maaşı veya toplu para şeklinde geri ödenmesine ilişkin düzenleme ve denetlemenin sağlanmasıdır (Demirpehlivan, 2010:92, İlgin Uyar, 2012: 74).

Şekil 1: Yıllar İtibariyle Katılımcı Sayısı ve Sözleşme Sayısı Artışı
Kaynak: <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.asp>

Şekil 1'de görüldüğü üzere BES'e ilk başladığı tarihten 2013 yılına kadar her yıl ortalama 250.000-350.000 kişi aralığında yeni katılım olurken, devlet katkısının başladığı 2013 yılından sonra bu rakam %100'den fazla artış göstermiştir.

3. Bireysel Emeklilik Sisteminde Yeni Dönem: Otomatik Katılım

"Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile Gönüllülük Esasına Dayalı olan BES değiştirilmiştir. Her ne kadar adına "Zorunluluk Esasına Dayalı" sistem diye belirtile bile uygulama sistemi olarak Otomatik Katılım Esasına Dayalı BES'dir. Otomatik Katılım Esasına Dayalı BES Türkiye'de 10.08.2016 tarih, 6740 Kanun No. ile kabul edilmiştir. Bu yasa ile çalışanlar otomatik olarak bir emeklilik planına dahil edileceklerdir, çalışanlar eğer isterse iki ay içinde BES'ten çıkabileceklerdir.

Çalışan kişiye tanınan süre olan 2 ay içinde cayma hakkını kullanmayıp BES'te kalan kişiye devlet bir sefere mahsus olmak üzere 1.000 TL katkı yapacaktır. İki aydan sonra da sistemden çıkma hakkı bulunmaktadır. Çalışan kişi 56 yaşına geldiğinde BES'ten ayrılmayı toplu para almayı kabul etmeyip, yerine gelir sigortası almaya karar verirse, toplu para tutarının %5'i kadar daha devlet katkı yapacaktır.

Cayma hakkını (başlangıç dönemi) kullanan kişi katkı payını ve eğer varsa yatırım gelirini 10 iş gününde alabilecektir. Cayma hakkı süresince ödenen katkı paylarının fon yönetimince değer kaybından çalıştığı şirket de sorumlu olacaktır. Cayma hakkını kullanmayan çalışan, katkı payı ödemesine ara verilmesini talep edebilecektir. Talep üzerine, 3 ay katkı payı ödemelerine ara verilir. 3 ay sonunda çalışan tekrar 3 aylık daha talepte bulunabilir. Tekrar talepte bulunmadığı takdirde katkı payı ödemesi devam edecektir.

Çalışan kişi, çalıştığı yerden ayrılıp, yeni bir iş yerine geçtiği takdirde, yeni işyerinde kapsamında bu emeklilik planı varsa, eski işyerindeki kazandığı süre ve kazanımlar yeni yere aktarılacaktır. Yeni işyerinde emeklilik planı bulunmaması halinde, çalışan talep ederse, önceki işyerinde düzenlenmiş sözleşme kapsamında katkı payı ödemeye devam edebilecektir. Eğer istemez ise bu madde kapsamına göre BES sözleşmesi sonlandırılacaktır. Çalışan bu talebini izleyen ayın sonuna kadar şirkete bildirmek zorundadır. İşveren hangi

emeklilik planı ile anlaşmışsa çalışan o emeklilik planına girebilecektir.

BES için geçerli olan tüm şartlar Otomatik Katılım içinde geçerlidir. Sistemde en az 10 yıl kalan ve 56 yaş koşulunu sağlayan emekli olabilir. Sistemden ilk üç yıl içinde çıkanlar kesinlikle devlet katkısı alamayacaktır. 3-6 yıl arasında çıkanlar devlet katkısındaki birikimlerinin % 15'ini, 6-10 yıl arasında çıkanlar % 35'ini, 10 yılı tamamlayanlar (emeklilik öncesine kadar) % 60'ını alabilecektir. Emeklilik hakkı ile ayrılma durumunda % 100'ünü alabileceklerdir.

Çalışanların birikimleri emeklilik fonlarında olmak zorundadır ve bu tutarlar devlet güvencesindedir. İşverenin yaptığı kesintiyi kasada tutma hakkı yoktur. Bu durum Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından denetlenmektedir.

Sunulan emeklilik planlarında, şirketlerce işletim gider kesintisi dışında başka bir kesinti yapılamayacaktır. Tüm işlemlerin sorumluluğu işverende olacaktır. İşverenin ihlallerinde, her bir ihlal için 100 TL idari para cezası uygulanacaktır (Kafesoğlu, 2016: 24).

Aralık 2018 ve Mayıs 2019 tarihlerinde BES'te bazı yeni düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan yönetmelik değişiklikleri ile,

- “Cayma süresi” kavramı kalkmış, yerine “başlangıç dönemi” kavramı gelmiştir. Ödenen 1.000 TL' ye ise “başlangıç devlet katkısı” kavramı denilmiştir.
- 2017 yılında BES' ten “cayma süresi” içinde çıkanlar, yani ilk iki ay içinde çıkanlar, 2019 yılında yeniden giriş yapıldığında “başlangıç devlet katkısını” almaya hak kazanacaklardır. İlk iki aydan sonra çıkanlar bu yönetmeliğe dâhil değillerdir.
- Eski yönetmelikte, devlet katkısı her ay katılımcılara nakit ödenmemekte ve devlet “ödeyeceğini taahhüt” etmektedir. Yeni düzenleme de taahhüt etmek yerine, nakit hesabına yatırmaktadır. Buna göre 3-6 yıl arasında çalışanın devlet katkısının % 15'i hesaba yatacak ve % 85'i taahhüt edilecektir. 6-10 yıl arası çalışan için % 35' i hesaba yatacak, % 65' i taahhüt edilecektir. 10 yıl sonrası ise için ise % 60' ı hesaba nakit yatacak, % 40' ı taahhüt olarak devam edecektir.
- 10 yıl sonlanmadan BES' i sonlandıranların devlet katkısı “genel bütçeye” gelir kaydedilecektir.
- Cayma hakkını kullanan kişilerin yeniden zorunlu geri dönüş süresi 2 yıldan 3 yıla çıkartılmıştır. Geri dönüş zorunluluğu tek seferle sınırlandırılmıştır. Örneğin, 2019 yılında “2 aylık başlangıç dönemi” ni beklemeden sistemden çıkanlar tekrar 2022 yılında zorunlu olarak sisteme gireceklerdir. 2022 yılında tekrar sistemden çıkanlar için ise zorunlu geri dönüş uygulaması olmayacaktır.
- Devlet katkılarının % 30'u eski yönetmelik gereği; mevduatta, katılma hesabında, bankalar tarafından çıkarılan borçlanma araçlarında, kaynak kuruluşu banka olan varlık kiralama şirketlerince ihraç edilen kira sertifikalarında veya teminatlı menkul kıymetler ile varlık veya ipoteye dayalı menkul kıymetlerde değerlendirilmesi gerekmektedir. Yeni yönetmelikle bu oran %20' ye indirilmiştir.
- Devlet katkılarının asgari %10'u BİST 100, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi, BIST Kurumsal Yönetim Endeksi ve BORSA İstanbul A.Ş tarafından hesaplanan katılım endekslerinde paylarda değerlendirilecektir. Bu düzenleme ile BORSA İstanbul tabana yayılması daha hızlanacaktır.
- Yargıtay'ın Mayıs 2019'da aldığı bir kararla, haczedilemeyen BES birikimleri, kısmen haczedilebilecektir. Kişinin BES'te kaldığı yıl ile brüt asgari ücret çarpılmaktadır. Bu

tutar üzerindeki birikime hacedilme imkanı tanınmıştır.

Yeni düzenlemelerle ilgili ayrıntılı bilgi için 27.12.2018 tarihli 30638 sayılı Resmi Gazete ve 29.05.2019 tarihli 30788 sayılı Resmi Gazetelere başvurulabilir. Buna ilave olarak bireysel emeklilik sistemi ile ilgili kurumların hazırlamış oldukları çok sayıda rapor bulunmaktadır. Detaylı bilgi edinebilmek için Emeklilik Gözetim Merkezinin hazırlamış olduğu Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporlarına, T.C. Kalkınma Bakanlığı Onuncu Dönem Kalkınma Planına ve T.C Hazine ve Maliye Bakanlığı Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporları ve Türkiye’de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkındaki Raporlarına başvurulabilir.

4. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

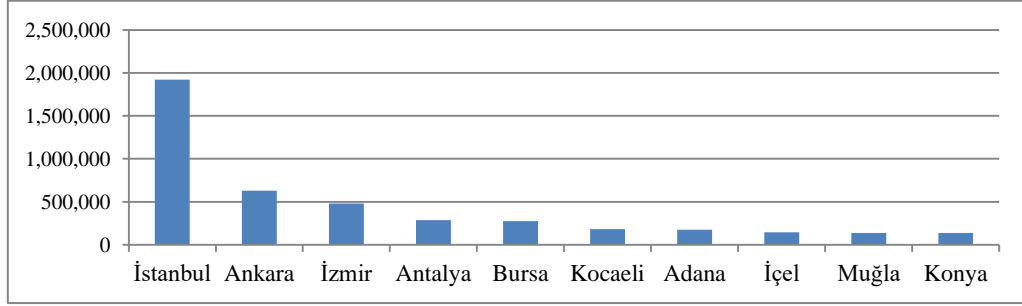
Çalışmanın temel amaçlarından biri de devletin BES’e katılımı arttırmak için yaptığı güncel düzenlemelerin yanında bu çalışmalara destek olabilmek amacıyla bireylerin BES’e giriş kararlarını etkileyen temel faktörlerin belirlenmesidir.

Yerli literatür incelendiğinde, BES’in pek çok farklı yönleriyle ilgili çalışmalar olduğu görülmekle birlikte BES’e giriş kararlarını etkileyen etmenler az sayıda çalışmada ele alınmaktadır ve çalışmaların çoğu 2016 ve sonrasında yoğunlaşmaktadır. İşbilen (2008) çalışmasında sisteme dahil olan ve dahil olmayan iki grup bireyi analiz etmiş ve bireysel emeklilik sistemine dahil olan grubun yaşları, medeni durumları, meslekleri ve bağlı oldukları sosyal güvenlik kurumları ile sisteme karşı duydukları güven arasında bağımlılık olduğunu bulmuştur. Şener ve Akın (2010) çalışmalarında gelir ve eğitim düzeyindeki artışın, hem bireylerin sisteme giriş kararında olumlu etkisi olduğu, hem de katkı payında artışa neden olduğunu belirtmişlerdir. Keskingöz (2016) ekonomik krizlerin emeklilikle ilişkisini incelediği çalışmasında, sosyal güvenlik kuruluşu tarafından emeklilik yaşının her geçen gün ağırlaşması nedeniyle sosyal güvenlik kurumuna alternatif olarak bireysel emeklilik sisteminin tercih edildiğini belirtmiştir. Aydın ve Selçuk (2017) çalışmalarında Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine giriş ve otomatik katılımdan cayma kararını etkileyen faktörleri ortaya koymak için lojistik regresyon analizi yapmış ve demografik özelliklerden yaş ve gelir düzeyi arttıkça bir bireysel emeklilik planına dahil olma ihtimalinin arttığını ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı kişilik özelliklerinin de katılım kararına etkisini incelemişlerdir. Çömlekçi ve Gökmen (2017) bireysel emeklilik sisteme katılmada gelecek kaygısı, bilgi düzeyi, uzmanlık düzeyi ve yatırım ve güvence olmak üzere dört faktörün etkili olduğu ve gelecek kaygısı boyutunun tüm demografik özelliklere göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Gülay, Işık ve Öztürk (2017) bireysel emeklilik sisteminde otomatik katılım dönemi başladığında otomatik katılımın sosyal güvenlik sisteminin sorunlarını hafifleteceği konusunda kararsızlık yaşadığı, sistemden ayrılma ve kararsız olma durumlarında ise başka bir sözleşmelerinin olmasının çok fazla etkili olmadığını belirtmişlerdir. Ceylan v.d. (2017) çalışmalarında kümeleme analizi ile bireysel emekliliğe dahil olan bireylerin demografik, sosyo-kültürel bilgilerinin yanı sıra ödeme ve tasarruf bilgilerine göre 3 farklı kümeye ayırdığını ve katılımcıların tasarruf yapma kararlarını doğrudan etkileyen önemli değişkenlerin kalkınmışlık, öğrenim durumu, ödeme aracı ve cinsiyet olduğunu bulmuşlardır. İşcan ve Aydın (2018), bireylerin zaman tercihlerinin ve hazzı erteleme becerilerinin bireysel emeklilik planlarına katılma eğilimlerine nasıl etki ettiklerini incelemiş ve gelecek zaman odaklı olan bireylerin bireysel emeklilik planına dâhil olma ihtimalinin arttığını bulmuşlardır. Ayrıca medeni hal ile bireysel emeklilik planına sahip olma arasında sınırdan anlamlılık düzeyinde bir ilişki saptamışlardır.

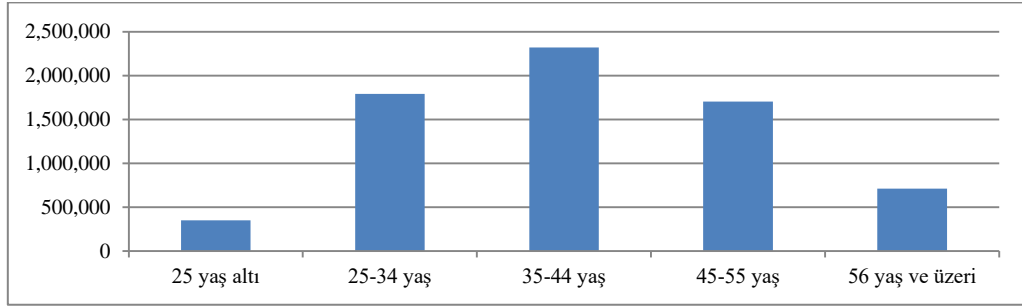
Bu çalışmada da Türkiye’de BES’e giriş kararlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi

amacıyla birebir görüşme yöntemiyle 258 kişiyle görüşülmüştür. Bu kişiler çoğunlukla, en fazla bireysel emeklilik sigortası yaptıran iller olan İzmir, İstanbul, Ankara, Aydın, Antalya ve Bursa illerindedir.

Görüşme sorularının hazırlanmasında Şener ve Akın (2010)'ın "Özel Emeklilik Fonları ve Türkiye'de Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Giriş Kararlarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma" isimli makalesinden faydalanılmıştır. Katılım ile ilgili ek araştırma soruları da eklenerek çalışmada kullanılan sorular oluşturulmuştur. Soruların analizinde frekans dağılımları ve Ki-Kare bağımsızlık testlerinden yararlanılmıştır.

Şekil 2: En fazla katılımcının yerleşik olduğu ilk 10 il

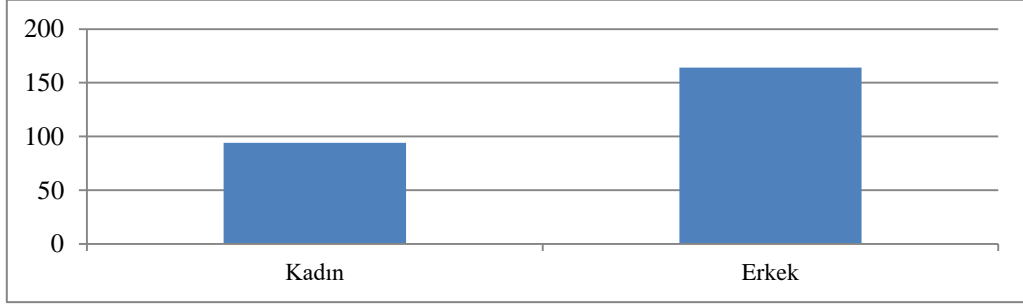

Şekil 3: BES katılımcı yaş grupları dağılımı

04.01.2019 tarihi itibarı ile en fazla katılımın olduğu 10 il ve bireylerin yaş gruplarına göre dağılımı sırasıyla Şekil 2 ve Şekil 3'de görüldüğü gibidir. Örneklem belirlenirken bu dağılımlar da dikkate alınmıştır. 10.05.2019 tarihi itibarıyla toplamda 6.841.102 katılımcı bulunmaktadır ve toplam fon büyüklüğü 93,9 milyar liradır (www.egm.org.tr).

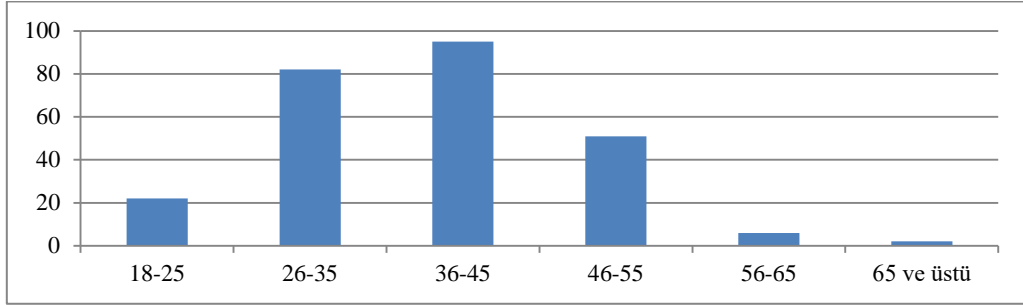
4.1. Demografik Özellikler

Çalışmada BES'e giriş kararlarını etkileyen faktörler ile demografik özellikler arasında yakın bir ilişki olması beklenmektedir. Bu sebeple öncelikle örnekleme ait demografik özelliklerin incelenmesinde yarar bulunmaktadır.

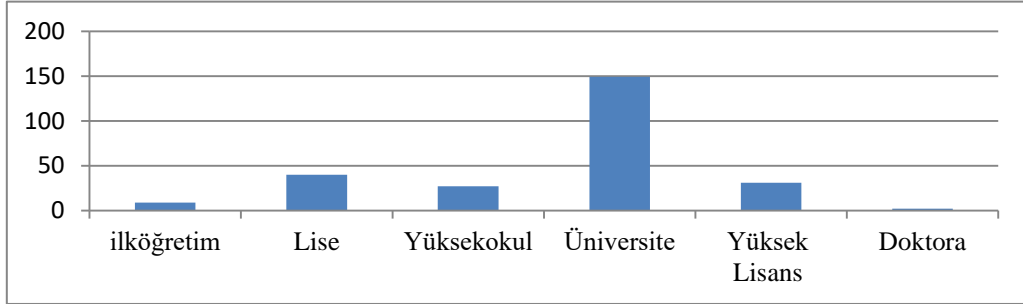
Şekil 4: Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı

Ankete katılanların % 63,6'sı erkek, % 36,4'ü kadındır. Burada kadınların oranı tüm toplumdaki kadınların oranına göre düşük kalıyor görünse de BES'e daha çok çalışan kişilerin yatırım yaptığı düşünüldüğünde erkek ve kadınların oranının belirlenmesinde TÜİK verilerine göre cinsiyete göre istihdam oranları dikkate alınmıştır.

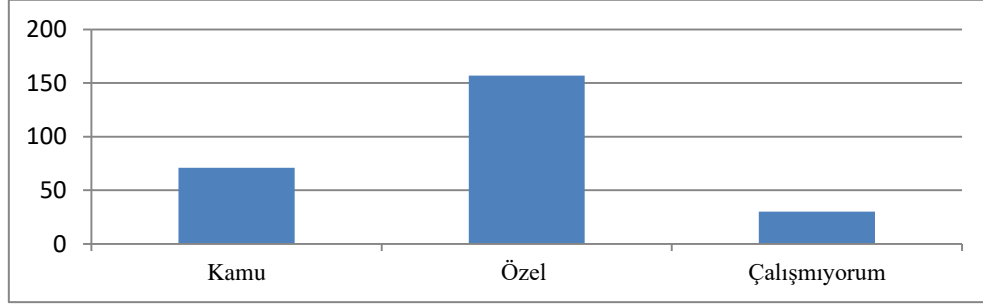
Şekil 5: Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı

Katılımcıların, %8,5'i 18-25 yaş aralığında, %31,7'si 26-35 yaş aralığında, %36,8'i 36-45 yaş aralığındadır. Bu yaş dağılımı da tüm toplumdaki oranları temsil etmektedir.

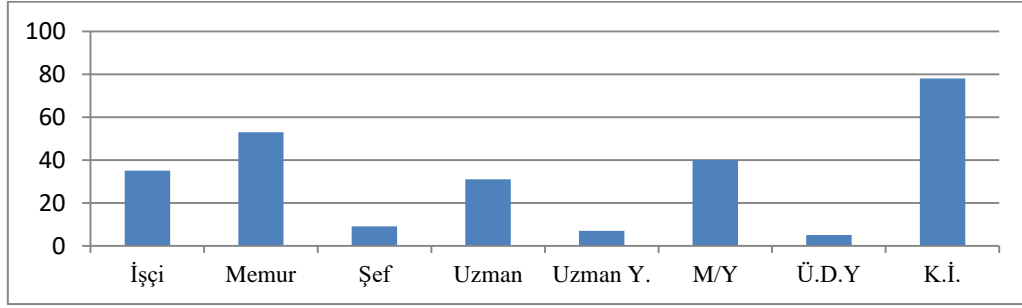
Şekil 6: Katılımcıların eğitim durumları

Ankete katılan kişilerin % 81'i yüksek okul ve üstünü okumuş kişilerdir. Buna rağmen farklı bir soru ile yoğunluklu olarak yatırım tercihlerini değiştirmeyen, yatırımlarında riskten uzak duran ve tasarruflarını bir uzmana danışmayan yapıya sahip kişiler oldukları tespit edilmiştir.

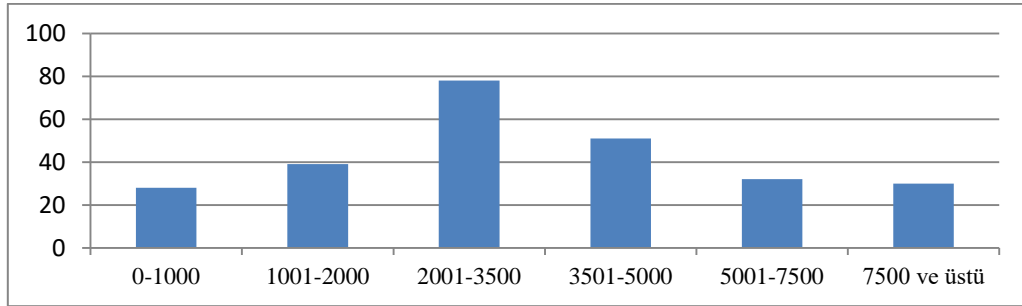
Şekil 7: Katılımcıların sektörel dağılımı

Ankete katılan kişilerin % 60,9'u özel sektörde çalışan kişilerden oluşmaktadır. Araştırmada örnekleme seçerken kamu ve özel sektörün dengeli dağılımına ve hedef grubu temsil etmesi bakımından her tür meslek grubundan kişilerle görüşülmeye çalışılmıştır.

Şekil 8: Katılımcıların işyerinde çalışma konumu

Kişilerin çalıştıkları yerdeki konumları da BES'e olan katılım için önemli bir etken olabilir. Örneğin, kişi özel bir şirkette üst bir konumda ise otomatik olarak çalıştığı kurum ona BES yapabilmektedir. Kendi işini yapanlarda geleceklelerini garanti altına alabilmek için BES'e yatırım yapmayı düşünebilmektedirler. Çalışmaya katılan kişilerden % 30,2'si kendi işini yapmakta, % 20,5'i memur, %13,6'sı işçi, %15,5'i çalıştığı yerde müdür konumunda bulunmaktadır.

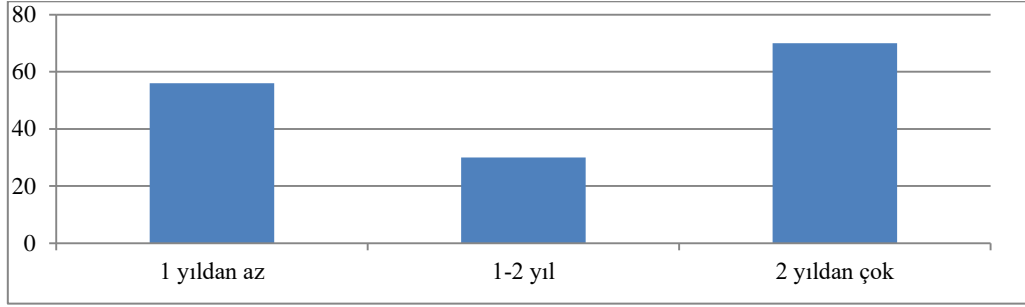
Şekil 9: Katılımcıların bireysel olarak aylık ortalama gelir dağılımı

BES'e katılımda en önemli etkenlerden biri de hiç şüphesiz kişilerin aylık geliri olacaktır. Çalışmaya katılan kişilerin % 43,8'i 3.501TL ve üzeri, %30,2'si 2.001-3.500 TL arası ve % 26' sı 2.000 TL altı gelir elde etmektedir.

4.2. Analiz ve Sonuçlar

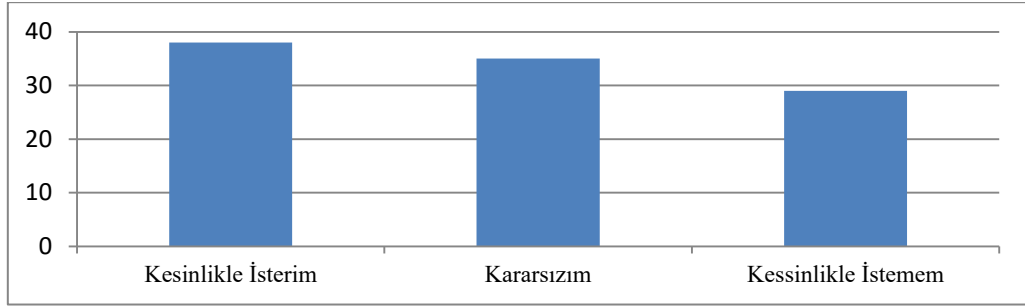
Araştırmada öncelikle yanıtlayıcılara BES'e dahil olup olmadıkları sorulmuştur. BES'e dahil misiniz veya dahil olmak ister misiniz şeklindeki soruya toplam 258 kişi üzerinden yapılan

görüşmelerde % 60,5'i BES' e dahil olduğunu, % 39,5'i ise BES'e dahil olmadığını belirtmiştir.

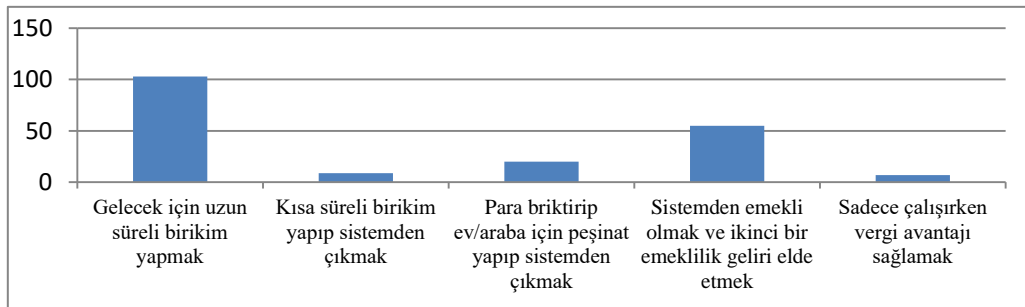
Şekil 10: Katılımcıların BES'e dahil olma süresi

Şekil 10'da, BES'e dahil olduğunu belirtenlerden %45'i 2 yıldan fazla süredir BES'e dahil olduğu cevabını, % 35,8'i 1 yıldan az zamandır BES' e dahil olduğu cevabını ve son olarak da % 19,2'si 1-2 yıldır BES'e dahil olduğu cevabını vermiştir.

Şekil 11: Katılımcıların BES'e dahil olma isteği

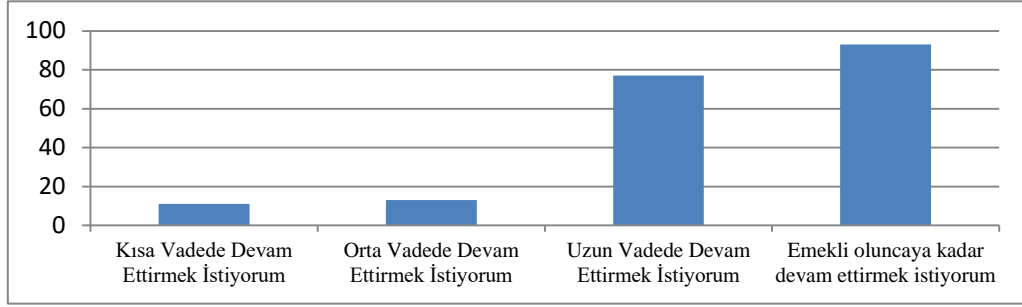
Şekil 11'de görüldüğü gibi, BES'e dahil olmayan kişilerden %37,3'ü dahil olmayı düşünmektedir. BES'e dahil olmayı düşünenler ile dahil olanların toplamı yaklaşık olarak % 75,2'ye denk gelmektedir. Kararsızların oranı ise toplamda % 13,6 ve hiç istemeyenlerin oranı ise % 11,2 'ye karşılık gelmektedir.

Şekil 12: Katılımcıların BES'e katılma / katılmak isteme amacı

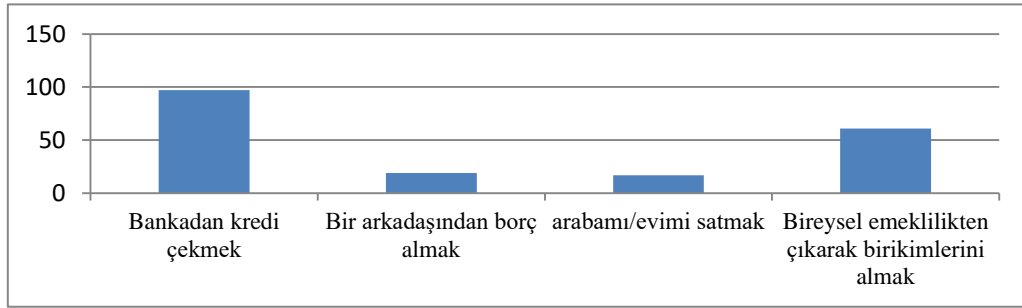
BES'e dahil olan veya kesinlikle isteyen bireylere BES'e katılma veya katılmak isteme amaçları sorulduğunda %53,1'i BES'e "gelecek için uzun süreli birikim yapmayı düşündüğü" için girdiklerini veya girmek istediklerini belirtmişlerdir. İkinci en yüksek oran ise %28,4 ile "sistemden emekli olmak" şeklindedir. Bunları sırasıyla %10 ile "para biriktirip ev/araba için peşinat yapıp sistemden çıkmak, %5 ile "kısa süreli birikim yapıp sistemden çıkmak" ve %4 ile "sadece çalışırken vergi avantajı sağlamak" izlemektedir. Bu

sonuç ile BES'e dahil olan kişilerden %81,5'i, BES'i uzun vadeli yatırım ve tasarruf aracı olarak görmektedirler. BES bu şekli ile amacına ulaşmış görünmektedir.

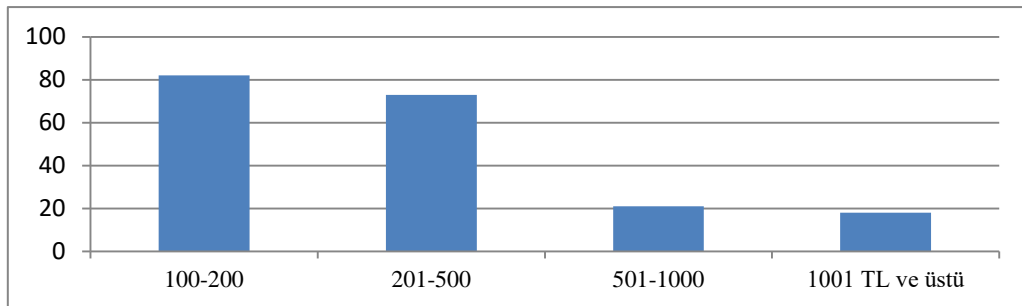
Şekil 13:Katılımcıların BES’de yatırımları devam ettirme vadesi

BES’e yatırımlarını devam ettirme vadesi bakımından, BES’e dahil olduğunu veya kesinlikle istediğini belirtenlerin %47,9’u “emekli oluncaya kadar devam ettirmek” ve % 39,7’si de “uzun vadede devam ettirmek” seçeneğini tercih etmişlerdir. Diğer bir deyişle, BES’e dahil olan veya kesinlikle istediğini belirten kişilerin %87,6’sı uzun vadede bir yatırımı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu cevap aynı zamanda kişilerin BES’e katılma amaçlarına verilen cevapların da bir teyididir.

Şekil 14: Katılımcıların nakit sıkıntısı durumunda davranış şekilleri

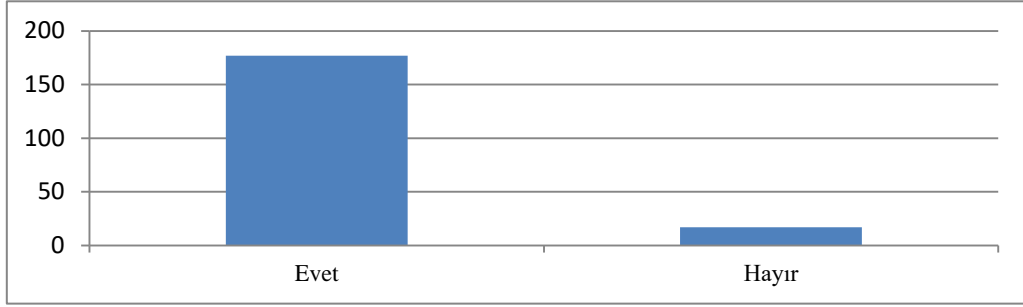
Kişiler çok ciddi bir nakit sıkıntısı içinde olduklarında nakit sıkıntısı gidermenin ilk yolu olarak “bankalar” cevabı %50 ile ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırayı ise % 31,4 ile maalesef “BES’ ten çıkmak” almaktadır. Sonra ise sırasıyla %9,8 ile “bir arkadaşından borç almak” cevabı, %8,8 ile “arabamı/evimi satırım” cevapları verilmiştir.

Şekil 15: Katılımcıların bireysel emeklilik sistemine aylık yatırım miktarı

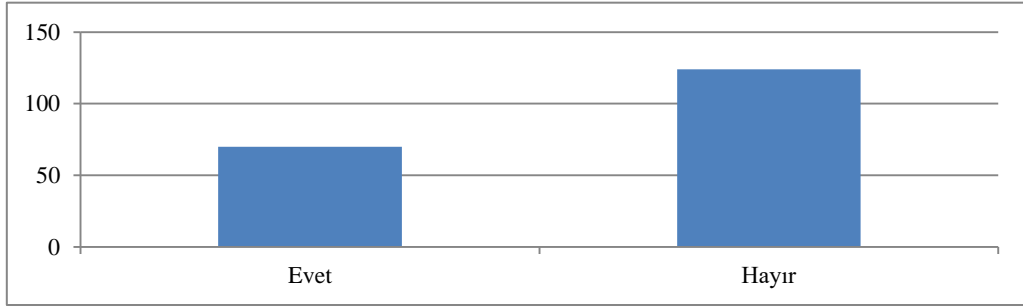
BES’te yapılan aylık tasarruf tutarları hakkında ise, ankete katılanlar için en az ödeme tutarı olan 100-200 TL’nin oranı %42,3, sonraki tutar olan 201-500 TL’nin oranı ise %37,6’dır.

501-1000 TL arası tasarruf yapanların oranı %8,1'dir. Bu tutarların yatırılmasında büyük olasılıkla kişilerin gelirleri etkili olmuştur.

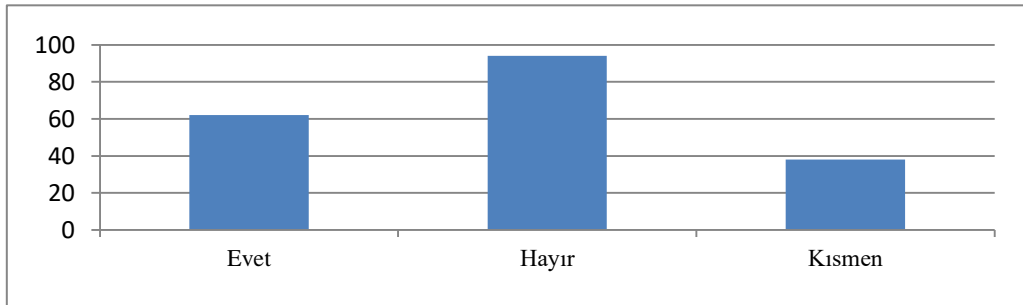
Şekil 16: Katılımcıların bireysel emeklilik sisteminde devlet teşvikini duyma sayıları

Kişilerin devlet teşvikini duyup duymadıkları ve bunun BES'e katılım oranlarını artırıp artırmadığı, araştırılması gereken önemli noktalardan bir tanesidir. BES'de %25'lik devlet katkı payını duyanların oranı; BES'e dahil olan veya kesinlikle isteyen kişiler arasında %91'dir. Devlet katkı payının reklam, tanıtım yapılmadan bu kadar yüksek bilinme oranı beklentilerin son derece üstündedir.

Şekil 17: Katılımcıların BES'e devlet teşvikinden sonra katılım sayıları

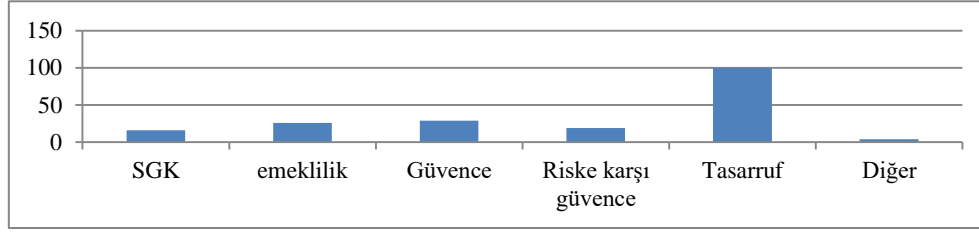
BES'e giren katılımcıların devlet katkı payından önce girmeleri oranı % 63,9 gibi yüksek bir orandır. Bu BES'e dahil olan veya kesinlikle isteyen yatırımcı grubunun sadece devlet teşvikinden etkilenmediği aynı zamanda son derece bilinçli bir yatırımcı grubu olduğu anlamına da gelmektedir.

Şekil 18: Katılımcıların BES'e katılımında devlet teşvikinin etkisi

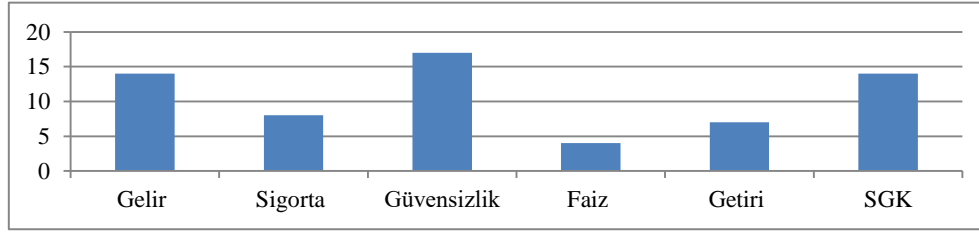
Bunun üzerine BES'e katılımında devlet teşvikinin etkisi olup olmadığı sorulmuş ve BES'e katılımında devlet teşvikinin etkisi olmadığını belirtenlerin oranı % 48,5 olarak elde edilmiştir. Devlet teşvikinin etkisi oldu diyenler %32 kısmen diyenlerin oranı ise %19,5'dir. Devlet

teşvikinin doğrudan etkisi az gibi görünmesine rağmen, kısmen cevabı verenler ile birlikte bakıldığında % 51,5’lik bir etki olduğu görülmektedir.

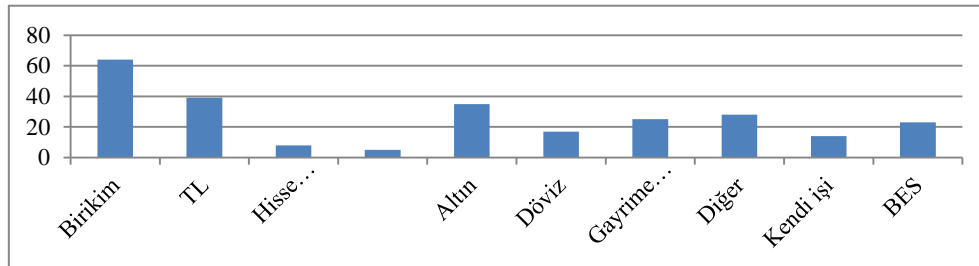
Şekil 19: Katılımcıların BES’i tercih nedenleri

BES’in tercih edilme nedenleri araştırıldığında, BES’in tercih edilmesinde en etkili faktör % 51,5 ile “zorunlu tasarruf yapmak istediğimden” şeklinde çıkmıştır. İkinci olarak % 11,2 ile “gelecek için güvence sağlayan bir kurumun mensubu olmak istediğimden” cevabı, üçüncü etkili faktör ise %10,1 ile “uygun zamanda emekli olabilmek istediğimden” şeklinde çıkmıştır. En düşük cevap ise %6 ile “şu anki SGK’ya güvenmediğimden” şeklindedir.

Şekil 20: Katılımcıların BES’e dahil olmama nedenleri

BES’e dahil olmak istemeyen veya kararsızların sisteme neden dahil olmadıkları da araştırıldığında bu kişilerin %26,6’sı “BES’e güvenmediğinden dolayı” dahil olmadığını belirtirken, %21,9’u ise “gelirinin yetersiz olduğundan dolayı”, yine %21,9’u “SGK’ya bağlı olmadıklarından dolayı” BES’e dahil olmadıklarını belirtmektedirler. SGK’ya bağlı olmama durumu “İşsizlik veya SGK’ya bağlı olmadan düşük ücretle çalışma” şeklinde iki sebep ile oluşabilir. Her ikisi de gelir durumu yetersizliğinden dolayı olduğu gerçeğini yansıtmaktadır. Çalışmaya katılan kişilerin % 12,5’i “geçmiş dönemdeki hayat sigortası deneyimlerinden dolayı” dahil olmadıklarını belirtmişlerdir. Geçmiş dönemlerde enflasyonun çok yüksek olması ve hayat sigortasına katılanların enflasyon oranının çok altında artırım yapmaları sebebi ile birikimleri çok düşük olmuştur. Bu da kişilerde bir kandırılma hissi oluşturmuştur.

Şekil 21: Katılımcıların birikimleri değerlendirme yolları

Birikimleri olan kişiler arasında en çok tercih edilen tasarruf yöntemi %15,1 ile “TL’ye yatırımdır”. TL’ye yatırımı % 13,6 ile “altına yatırım” takip etmektedir. Türkiye’de yatırım alışkanlıklarında TL’ye yatırım ve altına yatırımın önemi büyüktür. Acil ihtiyaçlarda nakde kolay dönecek araçlara yatırım yapılmaktadır. BES’e yatırım ise %8 gibi bir oranla

gelmektedir. BES’ ten aniden çıkıldığında kanundan kaynaklanan çeşitli kayıplar olmaktadır. Çalışma sonucu da bu bilgileri teyit etmektedir.

BES’e dahil olma ile, BES’te devlet teşvikini duyup duymama arasındaki ilişki araştırıldığında elde edilen veriler Tablo 2’de verildiği gibidir.

Tablo 2: Katılımcıların BES’e dahil olma ve devlet teşviki ilişkisi

Bireysel emeklilik sistemine dahil olma durumu	Bireysel emeklilik sisteminde devlet teşvikini duyma		Toplam
	Evet	Hayır	
BES’e Dahil Değil	26	12	38
BES’e Dahil	151	5	156
Toplam	177	17	194

BES’e dahil olduğunu belirtenlerin %97’si BES’te devlet teşvikini duyduklarını sadece %3’ü duymadıklarını belirtmişlerdir. Bu gruptaki bir diğer deyişle BES’e dahil olmayıp isteyenlerle olanlar içinde ise %91 gibi yüksek bir yüzdesi devlet teşvikinden haberdardır. İstatistiksel olarak 0,01 önem seviyesinde BES’e katılım ile devlet teşvikini duyma arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 3: Katılımcılardan BES’ e Dahil Olanların Devlet Teşviki İlişkisi

Bireysel emeklilik sistemine dahil olma durumu	Bireysel emeklilik sistemine katılımında devlet teşviki etkisi			Toplam
	Evet	Hayır	Kısmen	
BES’e Dahil	44	79	33	156
BES’e Dahil Değil	18	15	5	38
Toplam	62	94	38	194

BES’e dahil olan veya dahil olmayıp isteyen kişilerden, sisteme katılmalarında devlet teşvikinin etkisinin olup olmadığının araştırılmasında elde veriler Tablo 3’te gösterildiği gibidir. Devlet teşvikinin, BES’e katılıma etkisi arasındaki bağımsızlık testi sonucunda 0,10 önem seviyesinde BES’e katılım ile devlet teşviki arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 4: Katılımcıların BES’e Dahil Olma ve Çalışılan Sektöre Göre Dağılımı

Bireysel emeklilik sistemine dahil olma durumu	Çalışılan sektör			Toplam
	Kamu	Özel	Çalışmıyorum	
BES’e Dahil	38	106	12	156
BES’e Dahil Değil	33	51	18	102
Toplam	71	157	30	258

Tüm katılımcılardan sisteme katılmalarında özel sektör veya kamu sektöründe çalışmanın etkisinin olup olmadığının araştırılmasında elde edilen veriler Tablo 4’te gösterildiği gibidir. BES’e katılmış olanların çoğu özel sektörde çalışmaktadır. Ki-kare analizi sonucunda 0,01 önem seviyesinde kişilerin çalıştığı sektör ile BES’e dahil olmaları arasında ilişki olduğu görülmüştür. Bunun sebebi de özel sektörde çoğu çalışanın otomatik olarak BES’e dahil olması bu sistemin kamu sektörüne ise sonradan gelmesidir.

Kişilerin çalıştığı sektör yanında, asıl gelir gruplarının BES'e katılımında etkili olması beklenmektedir. BES'e dahil olma ve gelir düzeyleri arasındaki ilişki Tablo 5'te gösterildiği gibidir.

Tablo 5: Katılımcıların BES'e dahil olma ve bireysel aylık gelirlerin dağılımı

Bireysel emeklilik sistemine dahil olma durumu	Bireyin ortalama aylık geliri						Toplam
	0-1000	1001-2000	2001-3500	3501-5000	5001-7500	7501 ve üstü	
BES'e Dahil	16	21	53	35	17	14	156
BES'e Dahil Değil	19	23	26	22	6	6	102
Toplam	35	44	79	57	23	20	258

Gelir dağılımı incelendiğinde özellikle 2001-5000 arası orta gelir grubunda BES'e daha çok yönelim olduğu görülmektedir. Bu durum beklenen bir sonuçtur. Düşük gelir grubunun BES'e ayırabilecek tasarruf miktarı çok azken belirli bir gelir grubunun üzerindeki de çok çeşitli şekillerde gelirlerini değerlendirebilmektedirler. 0,05 önem seviyesinde BES'e dahil olma ve gelir arasında beklenildiği gibi anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 6: Katılımcıların BES'de yatırım vadesi ve genel ihtiyaç kararlarının karşılaştırması

Bireysel emeklilik sisteminde yatırım vadesi	Nakit sıkıntısı durumunda başvurulacak yollar				Toplam
	Bankadan kredi çekmek	Bir arkadaşından borç almak	Arabamı /evimi satmak	Bireysel emeklilik sisteminden çıkarak birikimlerimi hemen almak	
Kısa-Orta Vadede	7	2	1	14	24
Uzun Vadede	42	7	3	25	77
Emekli Oluncaya Kadar	48	10	13	22	93
Toplam	97	19	17	61	194

BES'e katılan veya kesinlikle katılmak isteyen kişilerden kısa ve orta vadede devam ettireceği cevabını veren kişiler, bir nakit sıkıntısına girdikleri zaman ilk olarak BES'ten çıkmayı düşünmektedirler. BES'te uzun vadede veya emekli oluncaya kalmayı düşünenler ise nakit sıkıntısında öncelikli olarak bankadan kredi çekmek seçeneğini uygun bulmaktadırlar. BES'e katılanların yatırım vadeleri ile ciddi bir nakit sıkıntısına düştüklerinde hareket tarzları arasında ilişki olduğu net bir şekilde görülmektedir. Aynı zamanda istatistiksel olarak aralarında 0,05 önem seviyesinde anlamlı bir ilişki çıkmıştır.

Tablo 7'de BES'e dahil olan kişilerin yatırım bilgilerinin değerlendirilmesi ve yatırım vadeleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 7: Katılımcılardan BES'e Dahil Olanların Yatırım Bilgileri

Bireysel emeklilik sisteminde yatırım vadesi	Katılımcının yatırım bilgisi				Toplam
	Çok iyi	Orta	Az	Yatırım bilgisine sahip değilim	
Kısa-Orta Vade	2	15	3	4	11
Uzun Vade	8	39	21	9	77
Emekli Oluncaya Kadar	14	51	23	5	93
Toplam	24	105	47	18	194

BES'e dahil olan veya kesinlikle dahil olmayı düşünen kişilerden %54'ü orta düzeyde yatırım bilgisi olduğuna inanmaktadır. Görüldüğü gibi, kişiler kendi yatırım bilgilerini çoğunlukla orta düzeyde olarak belirtmektedirler. Orta cevabını verenlerden sonra en çok cevap "az yatırım bilgim var" şeklindedir. Burada yatırımın vadesi ve yatırım bilgisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

BES'e dahil olan veya olmak isteyen kişilerin yatırımlarda aldığı riskler açısından verilen cevaplar Tablo 8'de görüldüğü gibidir.

Tablo 8: Katılımcılardan BES'e Dahil Olanların Risk Kriterleri

Bireysel emeklilik sisteminde yatırım vadesi	Katılımcıların aldıkları risk				Toplam
	Risk almam	Az risk alırım	Risk alırım	Çok fazla risk alırım	
Kısa-orta vade	12	7	4	1	24
Uzun vade	21	38	13	5	77
Emekli oluncaya kadar	19	44	27	3	93
Toplam	52	89	44	9	194

BES'e dahil olan veya kesinlikle isteyen 194 kişiden %27'si risk almadıklarını, %46'sı ise az risk aldıklarını belirtmişlerdir. Özellikle kısa ve orta vadede yatırım yapanların risk almayı hiç sevmedikleri ve yatırım fonunun daha garanti olmasından dolayı BES'e girdikleri anlaşılmaktadır. Yatırımlarında risk almayı düşünen kişiler BES'e dahil olmak yerine alternatif riskli yatırım enstrümanlarını tercih edebilmektedirler. Uzun vadede ve emekli oluncaya kadar BES'te kalmayı düşünenler ise azda olsa risk almayı kabul etmektedirler. Burada risk davranışıyla yatırım vadeleri arasında 0,10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 9: BES'e dahil olanların yatırım vadesi ve gelir ilişkisi

Bireysel emeklilik sisteminde yatırım vadesi	Gelir						Toplam
	0-1000	1001-2000	2001-3500	3501-5000	5001-7500	7501 ve üstü	
Kısa-orta vadede.	5	5	11	2	1	0	24
Uzun vadede	7	9	28	17	9	7	77
Emekli oluncaya kadar	7	7	17	27	16	19	93
Toplam	19	21	56	46	26	26	194

BES'e yapılan yatırım vadesi ve aylık ortalama gelirleri arasındaki bağlantı Tablo 9'da görüldüğü gibidir. BES'e yatırım yapanlardan veya kesinlikle isteyen grubundan, "uzun" ve "emekli oluncaya kadar" cevabını verenlerin gelir grubu yoğunluklu olarak 2.001 TL – 5.000 TL arasında olduğu görülmektedir. Burada istatistiksel olarak gelir seviyesiyle yatırım vadesi arasında 0,01 önem seviyesinde oldukça anlamlı bir ilişki çıkmıştır. Tablo 9 incelendiğinde kişilerin gelirleri arttıkça uzun vadeli yatırımlara kaydıkları görülmektedir.

Tablo 10 : Katılımcıların BES'e dahil olma durumu ve medeni durum karşılaştırılması

	Medeni Durum		Toplam
	Evli	Bekar	
BES'e dahil	118	38	156
BES'e dahil değil	66	36	102
Toplam	184	74	258

Medeni durum ile BES'e dahil olma arasında da anlamlı bir ilişki çıkması beklenmektedir. Kişiler evlenip bir düzene geçtiklerinde daha fazla tasarruf yapma ihtiyacı içine girerler. Tablo 10'da medeni durum ile BES'e dahil olma arasındaki ilişki incelendiğinde evli kişilerin BES'e dahil olmayı tercih ettikleri görülmüştür. Medeni durum ve BES'e dahil olma arasında beklenildiği gibi istatistiksel olarak 0,10 önem seviyesinde anlamlı bir ilişki çıkmıştır.

Tablo 11: Katılımcıların BES'e yatırım vadesi ve medeni durum karşılaştırılması

Yatırım vadesi	Medeni durum		Toplam
	evli	bekar	
Kısa-orta vade	12	12	24
Uzun vade	52	25	77
Emekli oluncaya kadar	78	15	93
Toplam	142	50	194

Benzer şekilde BES'e yatırım vadesi ve medeni durum arasında da anlamlı bir ilişki çıkması beklenmektedir. Beklenildiği üzere medeni durum ve yatırım vadesi arasında 0,01 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmıştır. BES'e dahil olanların % 73'ü evli kişilerdir. Evli olan kişilerin sorumlulukları daha yüksek olduğundan gelecek ile ilgili plan yapmaları, emeklilik hakları geldiği zaman daha rahat bir hayat yaşamak istemeleri yaşamın bir gerçeğidir. Burada evli bireylerin özellikle uzun vadede veya emekli oluncaya dek BES'e dahil olmayı düşündükleri net bir biçimde görülmektedir.

4.3. Çıkarımlar

Bu çalışmada yapılan ankete verilen cevaplar doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- BES'e katılanların büyük çoğunluğu gelecek için birikim yapmak ve sistemden emekli olmayı hedeflemektedir. BES'in çıkış amacına uygun olan bu durum, tanıtım ve beklentilerin amacına ulaştığının göstergesidir. Aynı zamanda BES'e yatırım vadesi açısından inceleme yapıldığında amaçlarla uyum gösteren biçimde katılımcıların BES'i uzun vadeli bir yatırım aracı olarak gördükleri tespit edilmiştir. Bunun yanında BES' in tercih edilme nedenleri arasında amaçlarla uyumlu olarak zorunlu tasarruf yapma isteği, gelecek için güvence sağlayan bir kurumun üyesi olma isteği ve uygun zamanda emekli olabilmek gelmektedir. Burada BES'e girmede en düşük etkiye sahip neden olarak ise SGK' ya güven duymamak gelmektedir.
- BES'e katılan kişilerden kısa ve orta vadede devam ettireceğini belirtenlerin bir nakit sıkıntısına girdiklerinde ilk yapacakları adımın BES'ten çıkmak olduğunu belirtmişlerdir. Oysa ki uzun dönemli düşünenler için nakit sıkıntısı durumunda ilk akla gelen seçenek BES'ten çıkmak değil bankadan kredi çekmek v.b. şeklindedir. Bu

sebeplerle özellikle BES'e uzun dönemli veya emekli oluncaya kadar yatırıma teşvik edilmelidir.

- BES'e dahil olmayan katılımcıların katılmama nedenleri araştırıldığında ise en yüksek oran BES'e duyulan güvensizlik şeklindedir. Diğer nedenler ise sırasıyla Türkiye'de genel bir sorun olan gelir yetersizliği ve son olarak da SGK'ya bağlı olmama şeklinde sıralanabilir. Ayrıca katılımcıların bir kısmı da geçmiş dönemdeki hayat sigortası deneyimlerinden dolayı dahil olmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında BES'e ilk girişte alınan ücret ve ödenen aylıkların yüksek olması da olumsuz bir etki yapmış olabilir.
- Sisteme katılım oranlarını arttırmak amaçlı çıkarılan devlet teşviğinin BES'e katılım üzerinde etkisini incelendiğinde de devlet katkı payının çok fazla reklam, tanıtım yapılmadan yüksek bilinme oranı beklentilerin son derece üstündedir.
- Araştırma sonuçlarına göre BES'e dahil olanların daha çok özel sektörde çalışan, eğitim düzeyleri yüksek ve gelir düzeyleri de orta gelir grubu ve üzerinde olan evli kişiler oldukları görülmüştür. Bu durumda BES'e katılımı arttırmakta ilk nokta bireylerin gelir düzeylerinin artırılması ve düzenli bir hayata sahip olmalarının sağlanması olmalıdır.

5. Sonuç, Tartışma Ve Öneriler

Bireylerin yaşlılıkta daha rahat yaşamaları için politikalar üretmek sosyal devlet anlayışının en belirgin özelliklerinden birisidir. Bu nedenle, sosyal güvenlik kurumları büyük önem arz eder. 1990'lı yıllarda, emeklilerin toplam nüfusa oranı %18 iken, bu oranın 2030 yılında %30'a yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu durumda her çalışanın bir emeklinin maaşını karşılaması anlamına gelir ki bu sosyal güvenlik açıkları ve ekonomik krizlerin temelini oluşturmaktadır.

Bireylerin çalışırken kazandıkları gelir seviyesi, emekliliklerinde düşmektedir. Bu sebeple çalışma hayatı içindeyken gelir azalmasını minimuma indirecek tasarruflar yapılması gerekmektedir.

BES ile bireyler, aktif olarak çalıştıkları yıllarda, tasarruf ederek özel emeklilik fonlarına yatırım yapmaktadırlar. Bu yöntem sosyal güvenlik sisteminin yerine geçen bir sistem değil, tamamlayıcısı olan bir sistemdir.

Türkiye'de BES, 2003 yılında fiilen başlamış, 2013 yılına kadar aynı yasa ile devam etmiştir. 2013 yılından sonra devlet %25 katkı payı vermeye başlamıştır. Bu teşvikin etkisi rakamlara da yansımıştır. 2003 yılında başlayan BES'e, 2013 yılına kadar yaklaşık 3 milyon kişi dahil olmuşken, sadece 2013-2016 yılları arasında 3,5 milyon katılımcı sisteme dahil olmuştur. 10.05.2019 tarihi itibarıyla katılımcı sayısı 6.814.102'ye yükselmiştir (<http://web2.egm.org.tr>). Otomatik katılım ile bu oranın daha hızlı artması beklenmektedir.

Tüm artılara rağmen, bireylerin BES'e dahil olmakla ilgili çekincelerinin araştırılması, bu yönde tedbirler alınması önem arz etmektedir. Ayrıca toplumun iyi tanınması ve ona göre çözüm oluşturmak gerekmektedir.

BES'e katılımı arttırmak için öneriler, şimdiye kadar yapılmış çalışmalardan ve araştırmanın sonuçlarına dayanarak, aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

- Bilindiği gibi BES'ten emekli olmada 10 yıl ve/veya 56 yaş koşulu vardır. Yani 50 yaşında bir kişi BES'e dahil olduğu zaman 60 yaşında emekli olabilmektedir. Genç nüfusa sahip ülkemizde 25 yaşında iş hayatına dahil olan genç nüfusun aylık kazançları ortalama altındadır. Bu durumda 56 yaşına kadar bekleme genç nüfusa çok uzak gelmektedir. Buradan yola çıkarak, Bireysel Emeklilik adının değiştirilmesi dahi

düşünülmelidir. Geniş çaplı detaylı çalışma ile, emeklilik kavramından başka, kulağa daha iyi ve yakın gelen farklı terimler kullanılabilir.

- BES'e dahil olmak isteyen kişilerden 2016 yılı olarak minimum 100-150 TL yatırılması istenmektedir. Genç nüfus düşük maaş aldığı için, bu rakam onlara yüksek gelebilmektedir. Kişilerin aylık kazançlarının oranına göre bu rakamı daha da düşürmek faydalı olacaktır.
- BES'e ilk girişte sözleşme imzalarken BES şirketleri katılım bedeli ve aylık bedeller almaktadırlar. Katılımcılara bu bedeller çok yüksek gelebilmektedir. Olumsuz bir görünüm oluşturmaktadır. Bu bedellerin düşürülmesi de yine faydalı olacaktır.
- BES'te aracılardan eğitimleri yetersizdir. Kısa bir çalışma ile "BES Aracısı" olma hakkı verilmektedir. Oysa bu kadar kısa eğitimle kişilere BES'i anlatmak son derece zordur. BES aracılarının, psikoloji, sosyoloji ve pazarlama eğitimi alması, karşısındaki bireyleri anlamasına daha yardımcı olur.
- BES'e geçmişte "Hayat Sigortası" pazarlamacılarından dolayı güvensiz olan kararsız BES bireylerinin sisteme güveninin sağlanması için, BES aracılarının sosyal statüsü yüksek olmalıdır. Diksiyon ve konuşma eğitimlerinden her yıl geçmeleri gerekmektedir. Şu anda ki sistemde internet ortamında kişinin ilgili sayfayı geçmesi ile eğitim almış olmaktadır.
- BES'e dahil olan bireylere yatırım fonlarını değiştirme hakkı verilmiştir. Fakat BES aracısı bu konuyu takip etmemektedir. Yatırımcı zarar ettiği zaman karşısında yetkili bir mercii görememektedir. Bu sebeple, zarar konusunda aracının da hukuki sorumluluğu bulunması gerekmektedir.
- Yatırımcı BES'ten zarar edip, şirket değiştirmek istediğinde, giriş aidatı engeli çıkmaktadır. Bu sebeple yatırımcılar şirket değiştirememektedir. Bir BES yatırımcısı zarar eder ise ve ortalamanın altında bir getiri elde etti ise, sigorta şirketi giriş aidatını isteyememesi, şirketleri daha ciddi fon yatırımlarına teşvik edecektir.
- BES katılımında verilen %25 devlet katkı payı düşük gelir grupları için rakamsal olarak az görünmektedir. Bunun yerine aylık ödenen tutara göre devlet katkı payı uygulaması getirilmesi düşük gelir grubu için daha cazip olacaktır. Örneğin 50-99 TL arası ödeme yapanlara %45, 100-124 TL arası ödeme yapanlara %40 katkı payı ödemesi gibi uygulama düşük gelir grupları için daha cazip olabilir. Bununla ilgili EGM'nin, bireylerin aylık ödeme istatistiklerini hazırlaması gerekmektedir.
- Devlet katkı payının tamamını alabilmesi için 10 yıl ve/veya 56 yaş koşulu vardır. Bu koşul bireyler için çok uzun gelebildiği için gerekli etkiyi yapamamaktadır. Bunun yerine devlet katkı payının tamamını almak için şartlar koyulabilir. Örneğin, evlenen, ev alacak olan, araba alacak olan bireylerden bu kesinti yapılmamalı veya çok az bir kesinti yapılmalıdır. Buradaki amaç, devletin ekonomiye katkı yapmasıdır.
- Yeni uygulanan otomatik katılım da ise çalışanların 2 ay içinde cayma hakkı uygulaması yanında, sonlandırma hakkı da bulunmaktadır. 2 aylık cayma süresi dışında sistemden çıkış ağır vergi ve ödeme şartları getirilmelidir. Sonlandırma hakkına kullanan kişilerde 56 yaşına kadar BES hesabına dokunmak yasaklanmalıdır. Bireylerin zorunlu olarak dahil olması tasarruf oranını arttıracaktır. Otomatik katılımında cayma hakkı devam etmesi durumunda, katkı payı oranını % 25'den % 35 – 40'lara arttırmak ve bu oranı kademeli olarak yıllar içinde düşürmek daha caziptir.
- Cayma ve sonlandırma oranlarını düşürmek için OKS kamu spotları oluşturulmalıdır, cayma hakkından ziyade, 3 ay prim ödememe gibi tanımlara yer verilebilir ayrıca OKS' de toplanan tutarların devlet tarafından değil, özel sektör tarafından değerlendirildiğinin de belirtilmesi gerekmektedir. Emeklilik Şirketleri, aylık olarak e-posta veya kısa mesaj

ile bilgilendirme mesajları atmalı, sistemin son derece şeffaf olduğu, kontrol mekanizmasının çok kolay olduğu algısı oluşturmalı ve oturtulmalıdır.

- Kadın ve erkeğinde özel sektörde çalıştığı ailelerde, her iki aile ferdinin de OKS'li olma koşulu ile kadın çalışanların OKS'lerinin devlet tarafından ödenmesi veya SGK, vergi ek indirimleri gibi pozitif ayrımcılık uygulaması yapılmalıdır. Kadınlara özel BES modelleri geliştirilmelidir.
- Bununla birlikte en önemlisi OKS'li bireylerin hayat standartlarının artırılması ve OKS ile gelirlerindeki düşüşü azaltıcı tedbirler alınmasıdır.

Bu çalışmada kısıtlı bir sayıda yapılmış olan alan araştırması, daha büyük gruplar ile veya odak gruplar belirlenerek tekrarlanırsa, otomatik katılımın BES'e yaptığı etki ve bu etkinin kişilerin BES algılarında yarattığı değişiklik araştırılarak çalışmada belirtilen öneriler daha da geliştirilebilir.

Kaynakça

- AKPINAR, O.(2007). Bireysel Emeklilik Sistemi Ve Türkiye’deki Emeklilik Yatırım Fonlarının Performans Çözümlemesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- AYDIN, A.E. ve SELÇUK, E.A. (2017). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Katılım Kararını Etkileyen Faktörler. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54(632), 27-37.
- BÜYÜKKARA, G. ve BALCI, H. (2014). Bireysel Emeklilik Sisteminde Eski ve Yeni Teşvik Düzenlemeleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İİBF Dergisi*,1(1), 1-17.
- CEYLAN, Z., GÜRSEV, S.ve BULKAN, S. (2017). İki Aşamalı Kümeleme Analizi ile Bireysel Emeklilik Sektöründe Müşteri Profilinin Değerlendirilmesi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 10(4), 475-485.
- ÇILTIK, M.M. (2010). *Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- ÇÖMLEKÇİ, İ. ve GÖKMEN, O. (2017). Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmada Etkili Olan Faktörler: Tr42 Bölgesinde Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 579-588.
- DEMİRPEHLEVAN, B. (2010). *Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Erişim adresi: <http://acikerisim.istanbul.edu.tr/bitstream/handle/123456789/30669/45955.pdf>
- ELKATMIŞ, M.A. (2012). *Bireysel Emeklilik Sistemi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- EGM (Emeklilik Gözetim Merkezi) .Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu, Ankara, Erişim: 21.01.2018, <http://www.egm.org.tr/?sid=70>.
- GÜLAY, T., IŞIK, M. ve ÖZTÜRK, M. (2017). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Akademisyenlerin Otomatik Katılma Bakış Açıklarına İlişkin Bir Analiz: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği. *İş ve Hayat*, 6, 179-205.
- İLGİN UYAR, H. (2011). Türkiye ‘de Bireysel Emeklilik Sistemi ile Ekonomik Gelişmişlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- İLGİN UYAR, H. (2012), Bireysel Emeklilik Sistemi İle Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Mali Çözüm*, Mart-Nisan 2012.
- İŞBİLEN, E. (2008). *Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye Uygulaması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İŞCAN, C.C. ve AYDIN, A.E. (2018). Zaman Tercihi, Hazzın Ertelenmesi ve Bireysel Emeklilik Kararları. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 443-458.

- İŞSEVEROĞLU G. ve HATUNOĞLU, Z. (2012). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Makro Ekonomik Dinamiklere Etkisi Kapsamında Swot Analizi. *Muhasebe Finansman Dergisi*, 13(56), 155-174.
- KAFESOĞLU, C. (2016). Yine Yeni BES. *Akıllı Yaşam Dergisi*, 6(65).
- KENDİR, A. (2014). Son Düzenlemeler Çerçevesinde Türkiye Finansal Piyasaları (Yüksek Lisans Tezi Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/1043080>
- KESKİNGÖZ, H. (2016). Türkiye’de Yaşanan 2008 Ekonomik Krizin Yoksulluk ve Emeklilik Kararları Üzerine Etkisi. *SGD Sosyal Güvenlik Dergisi*, 6(1), 126-158.
- OKTAYER, N. ve OKTAYER, A. (2007). Özel Emeklilik Fonlarının Finansal Piyasaların Gelişimine Etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(2), 55-80.
- ÖZTÜRK, Y. (2010) Dünyada ve Türkiye’ de Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye Performansı Üzerine Değerlendirmeler (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik .(2018, 27 Aralık) .Resmi Gazete 30638. Erişim Adresi : www.resmi.gazete.gov.tr.
- Emeklilik Sisteminde Devlet Katkısı Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik . (2019,29 Haziran). Resmi Gazete 30616, Bireysel, Erişim Tarihi : 29.06.2019, www.resmi.gazete.gov.tr.
- SARIOĞLU, E.S. (2016). Kararsız BES Katılımcısının İlk Adresi: Standart Fonlar. *Akıllı Yaşam Dergisi*, 5(62),60-61.
- ŞENER, O. ve AKIN, F. (2010). Özel Emeklilik Fonları ve Türkiye’de Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Giriş Kararlarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 29(2), 291-321.
- T.C Hazine ve Maliye Bakanlığı .Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporları, *Türkiye’de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor*, Erişim Tarihi:08.02.2017, Erişim adresi: <https://www.hmb.gov.tr/sigortacilik-ve-ozel-emeklilik-raporlari>
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Dönem Kalkınma Planı (2014-2018). (2012). *Sosyal Güvenlik Sisteminin Sürdürülebilirliği Özel İhtisas Komisyon Raporu*. Ankara.
- TSB (Türkiye Sigorta Birliği) Erişim Tarihi:20.06.2017, <http://www.tsb.org.tr/resmi-istatistikler>
- YILDIRIM, İ. (2011). Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi ve Bireysel Emeklilik. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.